

BUITEN

17^E JAARGANG N^O. 48.

ZATERDAG 1 DECEMBER 1923.

Foto R. H. Herwig.

HET SOLLENSCHE GAT IN DE PUTTER BOSSCHEN.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

HET SOLLENSCHE GAT IN DE PUTTER BOSSCHEN, ILLSTR. BLZ. 565	
DE WITTE PRIESTER VAN SIVA (25), DOOR BURTON E. STEVENSON	566
HONGAARSCH KWAZALVERS, DOOR MR. C. BAKE	567
OUDE DOOLHOVEN TE AMSTERDAM, DOOR J. C. WAAL, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 568—571
'S GRAVENSTEIN TE LEIDEN, DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 572—573
BESCHERMING VAN SCHOENMAKERS, DOOR MR. C. BAKE	BLZ. 573
EEN MOOIE ZEBRA, GEÏLLUSTREERD	574
DATURA ARBORA, DOOR HENRI MEYER, GEÏLL.	BLZ. 574—575
LUTRA, DE OTTER, DOOR K. D. BOSCH	BLZ. 575
HET RAADHUIS TE WERNIGERODE (HARZ), ILLSTR.	576

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff - AMSTERDAM -

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE WITTE PRIESTER VAN SIVA

25) door BURTON E. STEVENSON.

„SLECHTS op het laatst,” vervolgde Miss Vaughan, „begreep ik het gevaarlijke karakter van dien man —” Zij zweeg en rilde. „Vertel ons wat er gebeurde,” zei ik. „Het was op Zondagmiddag,” vervolgde zij, „dat ik naar Señor Silva ging en hem vertelde dat ik besloten had den wensch mijns vaders uit te voeren, afstand van de wereld te doen en een priester van Siva te worden. Ik zal nooit den gloed in zijn oogen vergeten, terwijl hij luisterde — zij brandden letterlijk in mij. . .” „Aha!” zei Godfrey, „was het dat?” Zij keek hem vragend aan. „Die stap van uw kant bracht Silva in verlegenheid en hij moest zijn best doen u ervan terug te houden. Uw vaders testament gaf hem dit kostbare landgoed en een millioen dollar. Als geld alles was wat hij zocht, zou hij daarmee tevreden zijn geweest en hij zou getracht hebben van u af te komen. Dat deed hij niet — dat zijn oogen gloeiden van opwinding toen u hem uw besluit te kennen gaf — bewijst dat hij u liefhad en u ook wilde hebben”. „Een verhoogde blos kwam op de wangen van Miss Vaughan, maar zij beantwoordde moedig zijn blik. „Ik geloof dat dit waar is,” bekende zij met zachte stem. „Mijn vermoeden hiervan deed mij weifelen — maar ten slotte besloot ik dat er geen reden was om hem te sparen en een onschuldige man voor hem te laten lijden”. „Voornamelijk als je den onschuldigen man liefhebt,” dacht ik, maar het gelukte mij die woorden onuitgesproken te laten. „Zoodra ik hem mijn besluit had medegedeeld,” vervolgde Miss Vaughan, „bracht hij mij naar het vertrek waar de kristallen bol is, liet mij plaats nemen op den divan, ging tegenover mij zitten en begon mij van zijn godsdienst te vertellen. Meditatie schijnt hierbij noodzakelijk te zijn, en door het kijken in den kristallen bol kon men zijn ziel scheiden van zijn lichaam, en zoo zuivere en diepe meditatie verkrijgen”. „Was dat uw eerste ervaring van kristal kijken?” vroeg Godfrey. „Ja; zoowel hij als mijn vader hadden vaak getracht mij over te halen. Zij brachten vaak heele nachten daar door. Maar het scheen mij toe, dat het verminderen van vaders wilskracht hieraan was toe te schrijven. Ik begon het te vreezen en te ver afschuwden, en dus weigerde ik steeds”. „De verandering in uw vader was ongetwijfeld direct hieraan toe te schrijven,” gaf Godfrey toe.

„Gedurende die perioden van kristal kijken, was hij wezenlijk in een toestand van hypnose, veroorzaakt door Silva, terwijl zijn geest bloot lag voor Silva's suggesties; en daar deze werden herhaald, werd hij meer en meer de echo van Silva's persoonlijkheid. Dat verlangde Silva ook bij u.” „Ik voelde zooiets, ofschoon ik het nooit geheel begreep,” zei Miss Vaughan, „en terwijl ik dien Zondagmiddag op den divan zat, met zijn gloeiende oogen op mij gericht, was ik vreeselijk bang. Zijn wil was zooveel sterker dan de mijne, en bovendien kon ik mijn blik niet van het kristal losrukken. Ten slotte had ik een visioen, een afschuwelijk visioen”. „Zij drukte haar hand tegen haar oogen, alsof zij het nog steeds voor zich zag. „Het visioen van uws vaders dood?” vroeg ik. Zij knikte. „Met Swain als den moordenaar?” „Hoe wist u dat?” vroeg zij verbaasd. „Omdat hij voor mij den volgenden avond hetzelfde visioen opriep. Maar laat ik u niet storen”. „Ik weet niet hoe lang die séance duurde,” vervolgde zij, „ik denk eenige uren, want het was donker toen ik weer wist waar ik was. En na het eten kwam er weer een en toen, tegen middernacht, bracht hij mij naar het dak en smeekte om hetgeen hij een astrale zegening noemde — een wonderbaar, wonderbaar ding —” „Godfrey glimlachte droogjes. „U was overspannen, Miss Vaughan,” zei hij, „en nog onder den invloed van het kijken in het kristal. Geen wonder dat het indruk op u maakte. Maar het was in werkelijkheid niets dan een knappe truc.” „Ik begrijp nu dat het een truc geweest moet zijn,” bekende zij, „maar op dat oogenblik leek het mij een overtuigend bewijs van zijn goddelijke macht. Toen het afgelopen was, had ik nog juist genoeg wilskracht om mij van hem los te rukken en naar mijn eigen kamer te gaan en de deur te sluiten”. „U bedoelt dat hij trachtte u tegen te houden?” „Niet met zijn handen. Maar ik kon voelen hoe zijn wil trachtte den mijnen te overwinnen. Zelfs nadat ik in mijn kamer was, kon ik voelen hoe hij mij riep. 's Morgens was ik sterker. Ik lag in bed tot bij twaalf en trachtte het een of andere plan te vormen; maar ik begon te vreezen, dat ik het op moest geven. Ik begreep dat na eenige avonden als de vorige, ik niet langer een eigen wil zou hebben — dat wat ik speelde, werkelijkheid zou worden. Ik besloot dat ik het nog één dag kon wagen — misschien twee; maar ik voelde mij zeer zwak en ontmoedigd. Ik wist niet waarnaar ik zoeken moest of waar ik moest zoeken. Ik wilde een bewijs tegen hem hebben, maar ik had geen idee wat dat bewijs zou zijn. Ik wilde zijn kamer doorzoeken, maar ik was daartoe niet in staat, omdat hij ze zelden verliet, behalve wanneer ik meeding; en bovendien zat Mahbub altijd neergehurkt in het kleine kamertje, dat eraan grensde. Eindelijk stond ik op, en na het ontbijt ontmoette hij mij hier in de bibliotheek. Hij stelde weer een séance voor, maar ik zei dat ik hoofdpijn had en hij wandelde met mij in den tuin. Ik herinnerde mij dat u 's avonds zou komen, Mr. Lester, en ik besloot u, onder het een of ander voorwendsel met hem alleen te laten en dan zijn kamer te doorzoeken. Ik vertelde hem dat u hier zou komen, dat ik u verzocht had als mijn raadsman op te treden; en toen vertelde hij mij van het legaat dat mijn vader hem had nagelaten, erbij voegend dat het geheel van mij afhing of het legaat goedgekeurd werd of niet. Toen begon ik zijn invloed weer te voelen en het gelukte mij onder een voorwendsel het huis binnen te gaan. U weet wat er 's avonds gebeurde, Mr. Lester. Zoodra ik u verliet, vloog ik naar zijn kamer, vast besloten ze te doorzoeken tot elken prijs. Maar ik was nauwelijks binnen, toen ik de buitendeur hoorde opengaan en ik had juist den tijd achter de gordijnen in een der hoeken te gaan, toen iemand binnenkwam. Ik zag door een kier dat het Mahbub was. Hij keek een oogenblik om zich heen, ging toen met gekruiste beenen op den divan zitten en staarde in den bol. Ik durfde nauwelijks ademhalen. Ik was altijd bang voor Mahbub, veel meer dan voor Señor Silva. Bij Señor Silva was tenminste iets warmes en menscheijks; maar Mahbub maakte altijd op mij den indruk alsof hij de broer van de slang was, hij leek zoo koud en venijnig”. „Weet u dat hij dood is?” vroeg ik. „Ja, Annie vertelde het mij”. En zij rilde. „Ook de cobra is dood,” voegde Godfrey erbij. „Ik ben het met u eens, Miss Vaughan, er bestond een bloedverwantschap tusschen hen — ofschoon de cobra zich in het eind op hem wierp. Hoe lang zat hij daar?” „Ik weet het niet — wanhoop besloten weg te sluipen, toen ik voetstappen in den gang hoorde. Mahbub gleed van den divan en verdween achter de gordijnen; de deur ging open en Señor Silva en Mr. Lester traden binnen. Ik zag dadelijk dat er weer een séance zou

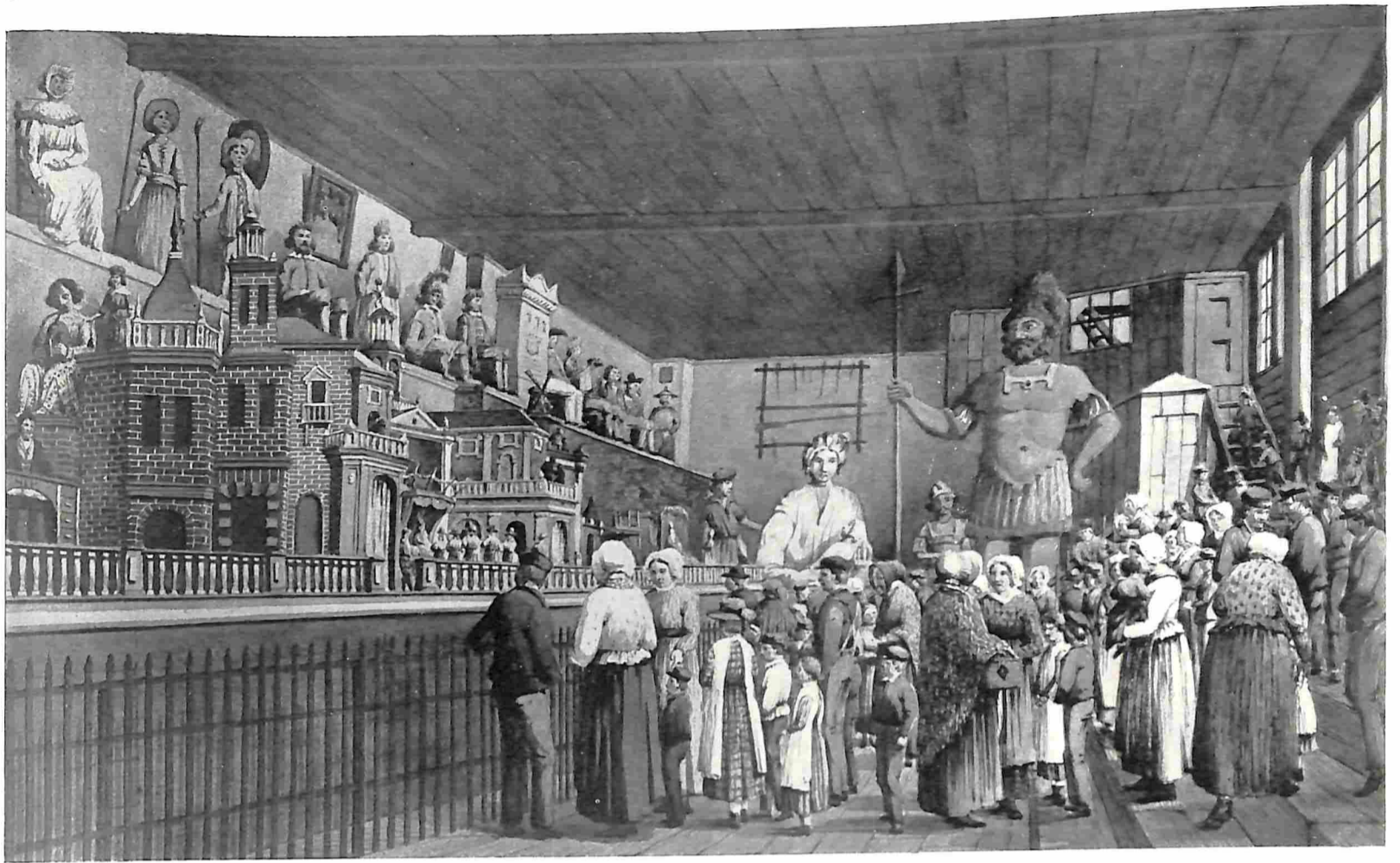
plaats vinden en dat ik niet kon ontsnappen, want Silva Señor ging zitten, met zijn gezicht naar den hoek waar ik was. Ik kon mij slechts tegen den wand drukken en wachten. Het was een afschuwelijke marteling. Maar zij bracht mijn belooning mee." „En die was?" vroeg ik. „Het vinden van den handschoen. Señor Silva draaide plotseling de lichten op en ik wist dat de séance uit was; maar het kostte hem eenige moeite u bij te brengen — de trance moet wel heel diep zijn geweest — en eindelijk liet hij u op den divan liggen, ging naar den muur, trok de gordijnen opzij en drukte met zijn hand tegen een paneel. Een deurtje vloog open en ik zag dat er een kast in den muur was. Hij vulde een glas met een vloeistof, trok de gordijnen weer op hun plaats, keerde naar u terug, en liet het u drinken. Het scheen u goed te doen". „Ja," zei ik, „het bracht mij dadelijk bij. En toen?" „En toen, zoodra ge samen waart heengegaan, snelde ik naar de kast en keek erin. Een oogenblik was ik verlegen — ik zag niets dat de moeite waard scheen — eenige flesschen en karaffen en glazen, eenige glazen schotels, een stapeltje gummi handschoenen. Ik begreep er niets van. „Ik nam een der handschoenen op en keek ernaar, maar het was slechts een heel gewone handschoen. Toen zag ik verder naar achter nog andere — hun vingertoppen waren met inkt bevlekt — en toen nog een, die heel apart lag. Ik keek er ook naar, ik zag vlekken op de vingertoppen — en toen begreep ik alles. Ik weet niet hoe of waardoor ik het begreep — het was als een bliksemschicht, die alles belichtte. En toen, terwijl ik daar stond, hoorde ik Señor Silva terugkomen". ☞ Zij zweeg een oogenblik en ik zag hoe zij rilde bij de herinnering. „Ik was niet bang," sprak zij, „ik scheen verloren te zijn. Ik liet de gordijnen vallen, snelde naar den divan en ging voor het kristal zitten. Ik wist niet wat ik anders kon doen. Ik zie nog zijn verbaasd gezicht, toen hij binnenkwam en mij daar zag zitten". „Ik wachtte op u," zei ik, trachtend te glimlachen. „Ik zou immers vanavond nog een les krijgen". „Ja," zei hij en keek mij aan met glinsterende oogen. Ik beefde inwendig, want plotseling begon ik bang voor hem te worden; ik wist dat ik mij moest beheerschen, dat ik niet aan zijn wil moest toegeven, anders zou ik verloren zijn. „Ik dacht dat Mr. Lester nooit zou heengaan," zei ik. ☞ Hij kwam bij den divan en ging vlak naast mij zitten en keek mij in de oogen. „Leek de tijd u werkelijk zoo lang?" vroeg hij. „Hij leek mij heel lang," zei ik. Hij keek mij weer een oogenblik aan, toen stond hij snel op en knipte het licht uit. „Blijf zitten," zei hij, „dan neem ik daar plaats. Vestig uw oogen op het kristal en uw geest op den Oneindigen Geest — dan zal groote wijsheid tot u komen". ☞ Ik voelde mijn wil verslappen; ik sloot mijn oogen en drukte den handschoen vast in mijn hand en dacht aan de slechtheid van dien man en aan de komedie die ik moest spelen als ik hem wilde ten val brengen. Zijn stem klonk steeds voort, maar gaandeweg hoorde ik ze niet meer — ik dacht aan den handschoen, aan mijn ontvluchting, aan Fred. Ik weet niet hoe lang ik daar zat, maar Señor Silva stond eensklaps op met een uitroep van ongeduld en draaide het licht op. „Er is iets niet in orde," zei hij terugkomend, en bleef voor mij staan. „Er is een vijandige invloed aan het werk. Wat is het?" „Ik weet het niet," zei ik, „ik kan mijzelf niet vergeten zoals den vorigen avond." „Er houdt u iets aan de aarde vast — de een of andere band. Misschien is het uw eigen wensch". „Nee, nee!" wierp ik tegen. „Laten wij het nog eens probeeren". ☞ Hij draaide het licht weer uit en ging tegenover mij zitten en weer voelde ik hoe zijn wil trachtte in mij door te dringen en mij te overwinnen. En weer greep ik den handschoen vast en hield mijn geest erop gericht, alleen maar denkend aan de mogelijkheid om te ontsnappen. Eindelijk stond Señor Silva weer op en draaide de lichten op en ik rilde toen ik zijn blik ontmoette. ☞ „U weerstaat mij," zei hij zeer zacht. „Maar ik zal u wel klein krijgen." En hij klapte zachtjes in de handen. Mahbub verscheen bij de binnendeur, kreeg een scherp bevel en verdween weer. Een oogenblik later kwam een rookgolfje uit de deur van zijn kamer, een scherpe, overweldigende geur, die mij duizelig maakte. En toen bleef Señor Silva, die de kamer op en neer had geloopt, plotseling staan en keek mij aan met verwrongen gelaat. „Is dat het?" mompelde hij. „Zou het dat kunnen zijn?" En hij stapte naar het gordijn, dat voor zijn geheime kast hing en trok het open. Ik wist dat ik verloren was. Ik sprong naar de buitendeur, kreeg ze open en zette een voet in de hal, voor hij mij te pakken kreeg. Ik herinner mij dat ik schreeuwde en toen zat zijn hand om mijn keel — en ik veronderstel dat ik ben flauw gevallen, want het eerste wat ik

mij daarna herinner, is dat ik opkeek en Dokter Hinman zag." ☞ Ik ging met een diepen zucht van verlichting achterover in mijn stoel zitten. Mijn spanning gedurende haar verhaal was bijna pijnlijk en nu zag ik pas dat er nog twee mannen waren binnen gekomen, terwijl Miss Vaughan sprak. Ik was over-eind zoodra ik ze zag, want ik herkende Goldberger en Sylvester. „Simmonds telefoneerde mij heden morgen dat men mij hier weer nodig had," verklaarde Goldberger. „Maar eerst wilde ik Miss Vaughan de hand drukken". „U hebt Mr. Goldberger reeds ontmoet, Miss Vaughan," zei ik toen hij nader kwam, „maar Dokter Hinman heeft u niet verteld dat hij de knapste lijkschouwer in heel New-York is". „Dat gelooft hij niet werkelijk, Miss Vaughan," zei Goldberger lachend. „U moest eens enkele dingen lezen, die hij over mij heeft geschreven! Maar ik wil u zeggen dat ik het grootste deel van uw verhaal heb gehoord en het is wonderbaar". ☞ Hij keerde zich naar den rechercheur. „Laat mij dien handschoen eens zien, Simmonds — en Sylvester hier sterft bijna van begeerte". „Hier is hij," zei Simmonds, haalde hem uit zijn zak en overhandigde hem den lijkschouwer. ☞ Goldberger keek ernaar, stak hem Sylvester toe, die hem letterlijk uit zijn handen rukte, hem mee naar de deur nam en onderzocht met glinsterende oogen. Toen nam hij zonder een woord te spreken een inktkussen uit zijn zak, trok den handschoen aan zijn rechterhand, smeerde inkt aan de toppen der vingers en drukte ze voorzichtig op een vel papier. Uit een binnenzak haalde hij een pakje fotografiëen, legde ze naast de vingerafdrukken en vergeleek ze zorgvuldig. Eindelijk richtte hij zich op en keek naar ons met trillend gelaat. „Weet gij wat dit doet, heeren?" vroeg hij met van aandoening heesche stem. „Het neemt de grondslagen weg van het heele systeem van identificatie door vingerafdrukken. Het maakt voor goed onzeker een methode, die wij absoluut veilig waanden! Het is de ergste slag, die ooit de politie is toegebracht!" „U bedoelt dat de afdrukken gelijk zijn aan de foto's?" vroeg Godfrey, naast hem komend. „Absoluut!" zei Sylvester en veegde zijn gezicht af met bevende handen. (Slot volgt).

HONGAARSCHE KWAKZALVERS.

☞ Naar aanleiding van een missive van de „provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toezicht, nopens het steeds voortgezet misbruik, en gevaarlijke Kwakzalverij in de Stad Utrecht en derzelve jurisdictie, en welligt ook in andere gemeenten van dit gewest, door zoogenaamde Olie-verkooopers of Hongaren gepleegd, welke zoo sterk als ooit, rondgaan om hunne geneesmiddelen uitteventen tot groot nadeel van de gezondheid der bijgeloovige en misleide ingezetenen", besloot de „Gouverneur der Provincie van Utrecht", den 6den Mei 1825: „De stedelijke en plaatselijke besturen binnen „deze provincie, in het bijzonder dat der Stad Utrecht aan „te schrijven, gelijk geschiedt bij deze, om hunne ingezetenen „bij openbare bekendmaking te waarschuwen tegen het ge- „vaar waaraan zij zich onvermijdelijk zouden blootstellen, „wanneer zij gebruik maakten van de zoogenaamde genees- „middelen, welke de hiervoor genoemde Olie-verkooopers „of Hongaren, hen aanbieden, met ernstige uitnodiging, om „met verdubbelde ijver en oplettendheid, ook in deze voor de „belangen hunner ingezetenen te waken, met omzigtigheid „de gangen dier Olie-verkooopers te doen nasporen, om alzoo „tot de ontdekking te geraken van hunne verderffelijke prak- „tijk, en die met naauwkeurigheid te doen constateren, op „dat men op hen zoude kunnen toepassen, de strafbepalingen „bij de bestaande wetgeving vastgesteld". ☞ „Het zal toch" — „voegde de Gouverneur er bij — „bij de ontwikkeling eener werk- „zame politie niet moeilijk vallen, om in de onderhavige „gewichtvolle zaak, met vrucht werkzaam te zijn, en de Gou- „verneur vleit zich met vertrouwen, dat vooral de Regering „der Stad Utrecht, welke plaats zij in het bijzonder tot hun „verblijf schijnen te hebben uitgekozen alles wat in haar ver- „mogen is zal aanwenden, om het beoogde doel *de bevordering „der gezondheid hunner ingezetenen*, te helpen bereiken". ☞ Die olieverkooopers, waarvan ook in later jaren nog wel sprake was, werden ook *oliekooopers* of *oliekooopen* genoemd; volgens het Woordenboek der Nederlandsche Taal waren het „rondzwervende Hongaarsche of Duitsche geneesmeesters of kwakzalvers," „die, veelal in een blauwe, met lint omboorde manteljas gehuld, en getooid met een breedgeranden hoed, vooral door het verkoopen van allerlei soorten van geneeskrachtige wonderoliën den kost zochten te verdienen." MR. C. BAKE.

EEN VERTOONING DER BEELDEN IN HET OUDE DOOLHOF.

Naar een aquarel van J. M. A. Rieke (1872).

OUDE DOOLHOVEN TE AMSTERDAM.

„Wie wil dolen in het groen,
Moet het in den Doolhof doen”.

IN de 17e eeuw had Amsterdam een aantal pleziertuinen met herbergen, welke „doolhoven” genaamd werden, waarvan er nog een overgebleven was in de 19e eeuw, dat vervolgens in 1862 is gesloopt geworden. Dit doolhof heeft gelegen aan de Prinsen-, hoek Looiersgracht (zuidzijde). De meeste dezer doolhoven waren al verdwenen, toen de 18e eeuw aanbrak — het eenig overgebleven Doolhof is daarom zeer bekend geweest. Het volgende niet onaardige rijmpje zegt ons, wat in dit doolhof, dat het „Oude Doolhof” genoemd werd, is te zien geweest:

„Daar is in Amsterdam een wonder soet vermaack
Daar is in Amsterdam een wonderfraaye saeck,
Een hof, een seltsaam perck, daar ieder met verlangen,
Syn lusten onderhoudt met duysent ommegangen,
Een hof, een lustigh hof en konstig afgemaalt,
Een hof, een listigh hof en daarin eyder dwaalt,
Men siet er, lijckewel, men siet Fonteynen springen,
Men hoort er menigmaal de jonge vrijsters singen,
Men sit er op de plaats met banken aan een rij,
Men drinkt er Dellefsch bier 1) en eet er scharren 2) bij.
Men wandelt, lieve vriend, men gaat de huizingh binnen,
En vind de zaal gevult met vorsten en vorstinnen.
Men siet er Salomo en Wilhelm van Nassau.
En Goliath van Gath, zelfs met zijn echte vrou.
En vraagt gij, welck een hof magh zooveel schoons besluiten?
't Is 't Oude Doolhof, vriend, en 't kost u maar acht duiten. 3)

Het eenige, wat in dit versje niet juist is, is dat de dichter de reuzin, die in den hof aanwezig was, aanzag voor Goliath's vrouw. Zij had met den Filistijn niets te maken — zij heette vrouwe Walburg. Men zegt dat zij in den Haag gewoond zou hebben, en dat óók haar kinderen — één hield zij op haar schoot als zuigeling en die was al zoo groot als een volwassen man —

1) Delftsch bier werd destijds door de bierbeschooiers geleverd. Het Amsterdamsche bier kwam van de handelaren.

2) Gedroogde scholletjes worden nog zoo in Amsterdam genoemd. Ze waren goedkoop; een Amsterdamsche spreekwijze zegt: „Scharren zijn in geen tel, die koopt men bij bosjes”.

3) Een stuiver.

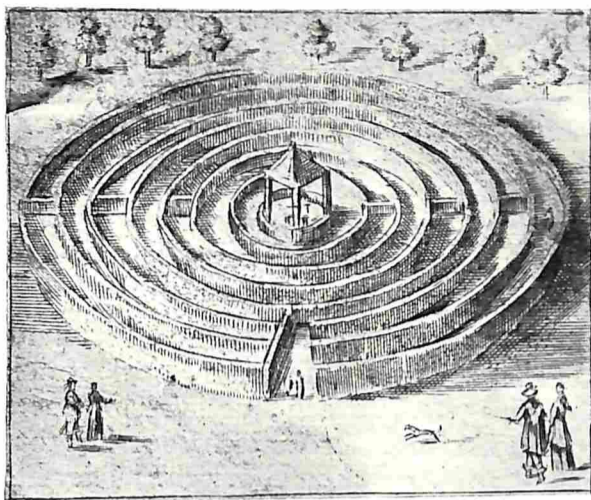
reuzen waren. Maar men weet niets van dit verhaal af in de historie der hofstad. Hierom wilde men haar zeker de gemalin van Goliath hebben — anderen beweerden weer, dat de reuzin toch een Bijbelsche figuur was — en een van de Enach's kinderen moet hebben voorgesteld. De „vorsten en vorstinnen”, de reus en reuzin, waren allen ondergebracht in een beeldengalerij, welke in de 2e helft der 17e eeuw op het Doolhofterrein was verzeen. Hiervan is ons door den teekenaar W. Hekking Jr., bij een opgewekt artikel over dit onderwerp door Jan Kijk in de Wereld in 1845 in het toenmalige „Leeskabinet” geschreven, een voorstelling gegeven — het inwendige dier galerij met al haar beelden voorstellende. Ver boven alle poppen uit verrijst daarop de reus Goliath, in volle wapenrusting en met een spies in de hand, zoo dik als een weverboom. Men zegt, dat de ontwerper, die Albert Vinckenbrink moet zijn, Spaarndammer van geboorte en vele jaren te Amsterdam gewoond hebbende waar hij pl.m. 1664 overleden is — van dezen kunstenaar is o.a. de fraai gebeeldhouwde preekstoel in de Nieuwe Kerk afkomstig — hem naar de ware levensgrootte 1), zooals ons in den Bijbel beschreven wordt, heeft vervaardigd, geheel uit hout. Er bij ziet men zijn wapendrager, een man, even klein als de herdersknaap David, die er bij staat met den slinger in de eene, zijn herderstaf in de andere hand, David, die den Filistijn met een worp van zijn slinger doodde — en oorzaak was van de overwinning der Israelieten op het Filistijnenheer. De reuzin zit bij hem met haar „kind” op den schoot. Het valt op, dat „Salomo” en de andere vorsten meest beneden de maat zijn — kleine figuurtjes allemaal, waar wij minstens levensgrootte poppen verwacht zouden hebben. Eenige poppen, welke historische figuren moeten voorstellen, bevinden zich op een soort verhoogd tooneel — en daar moeten er wel een paar levensgroot bij zijn. Tenminste in een 17e eeuwse catalogus, waarin zij allen voorkomen — good gracious! in de twee eeuwen, sedert voorbijgegaan, bleef de collectie maar altijd dezelfde, en veranderde niet noemenswaardig — wordt de Hertog van Alva — hij staat er nog en nota bene in hetzelfde harnas dat hij zou gedragen hebben toen hij in ons land dood en verderf zaaide (wie 't gelooven wil, geloove het, wat er waars zij van

1) Het Oude Testament (I Samuel 17) vermeldt, dat de reus 6 el, 1 handbreed hoog was. Zijn pantser-harnas was 5.000 sikkel koper zwaar.

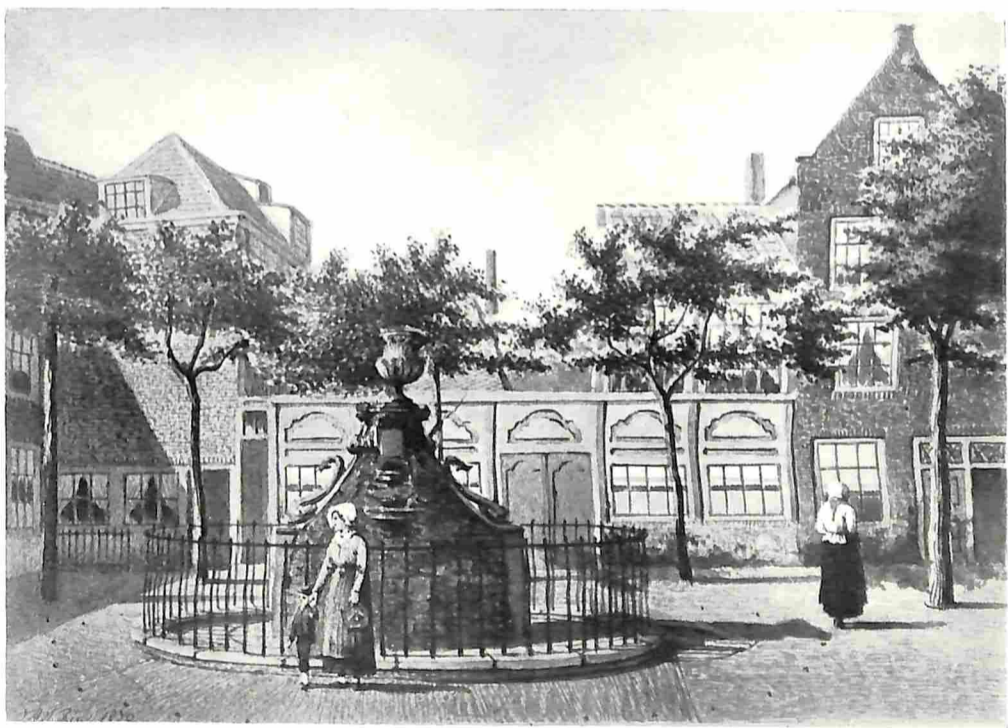
dat oorspronkelijke harnas, gelijk als van de originaliteit van de kist, waarmede Huig de Groot uit Loevestein zou ontsnapt wezen, in het Rijks-Museum) — als „leven-groot” voorgesteld met het wonder der 17e eeuw, Besje van Meurs, die in 39 jaar noch gegeten noch gedronken zou hebben. Dat fenomeen is door 't Oude Doolhof beroemd gebleven. Twee eeuwen hebben de bezoekers ervan gehoord wie Besje van Meurs was — zij heette eigenlijk Eva Vliegen, en was afkomstig uit het stadje Meurs in Westfalen. Maar haar faam moet groot geweest zijn in die dagen om een plaats te hebben mogen verwerven in een Amsterdamsch doolhof, daar het goede mensch nooit in Amsterdam is geweest, en ook in hare geboorteplaats in 1637 den laatsten adem uitblies. ☼

Salomo wordt vertoond in diens paleis en zoo ook koningin Semiramis in het paleis van den Assyrischen koning Ninus te Babylon. Om hen heen groepeeren zich meerdere vertooningen, o.a. een herderspel, in de 17e eeuw zeer geliefd. ☼ Maar wat glans aan die voorstellingen verleende, het waren de bewegingen, welke al die poppen maken konden door mechanisch gedreven „orologie- of rader-werk”. Daarover stond het publiek het meest in verrukking. De voorstelling is in vollen gang — wij zijn nog altijd bij de plaat van Hekking — en het publiek op de tribune, meiden, kruiers, knechts, luisteren met open monden vol aandacht, terwijl de explicateur voor de poppen staat, hen met een stokje aanwijst, onderwijl zij zich bewegen, en hij er van alles bij vertelt, waarheid en verdichting, oud en nieuw — en het publiek wil hem gaarne gelooven! Orgelspel luistert verder de voordracht op — en wij vinden nog een aparte galerij op den voorgrond — met een publiek van moeders en kinderen — de eerste in hoepelrokken. Het is een aardig tijdsbeeld van vervlogen werkelijkheid. ☼ Willen wij precies weten, wat er twee eeuwen geleden bij die poppenspelen gesproken is — de explicateur behield zich ertoe het recht voor van de vrije hand, in dien tusschentijd — dan is het voldoende, den catalogus van het Oude Doolhof uit 1667 of 1674 — of een nog beknopter van voor 1648 op te slaan. De tekst ervan is dikwerf niet onverdienstelijk, o.a. komt er een gedicht in voor van Jan Vos, wat bewijst, dat de doolhoven toen wel als een zeer voornamelijkheid golden — wij zonderen nu de kleinere gelegenheden uit, die meer met den naam, dan met een degelijk vermaak pronkten, terwijl een enkele zooals het Roode Doolhof aan de Heerengracht (thans bij 't Thorbeckeplein) meer een doolhof was voor hoogst-eenvoudige lieden, boeren, knechts enz. — en dat het oude Doolhof door een goed publiek werd bezocht. Zoo werden die vertooningen dan door een goed-gesproken tekst begeleid — die later vaak werd verhaspeld. ☼ Omdat het niet met de bijbelsche lezing overeenkomt, maar toch wel aardig gevonden is, willen wij er uit oververtellen, op welke wijze men Salomo's wijsheid aan den dag liet treden. Vertoond werd n.l. het bezoek, dat de Koningin van Scheba bracht aan Salomo — dit is geheel overeenkomstig het Oude Testament. Maar nieuw was, dat die Koningin om Salomo's wijsheid te beproeven tien maagden voor hem deed verschijnen, terwijl hij op den troon gezeten is om haar te ontvangen. Vijf ervan waren echter als maagden verkleede mannen. Salomo zou nu zeggen, wie onder hen de vrouwen, wie de mannen waren. Om dit te beslissen, deed de koning allen hoofd en handen in water wasschen — en hierbij trad al dadelijk het verschil op, daar de maagden dit veel meer schuchter en aarzelend voor het gezelschap deden dan de mannen, of zooals de tekst woordelijk zegt: „dat de meisjes door een magelijke zedigheit het

HET OUDE DOOLHOF VOLGENS DEN
AANLEG VAN ± 1648
Naar een oude catalogus prent.

aangevuld worden. Hoe rustig — maar die rust was toch een beetje slaperig. In den Franschen tijd werd 't even anders: toen haastte men zich om van die poppen Fransche generaals te maken — men moest wel vanwege de prefectuur. Maar daarna kwam men tot de oude liefde terug — en wanneer in 1862 het Oude Doolhof wordt geveild, maakt Dr. P. Scheltema, archivaris der gemeente, aan wien men eigenlijk de ontsluiting van het Amsterdamsche archief ten algemeenen bate verschuldigd is — hij werd daarin op alle mogelijke manieren tegengewerkt, doch heeft het pleit ten slotte schitterend gewonnen — te voren, uit historisch belang, een lijst op van den aanwezigen inventaris, welke maar weinig verschil vertoont met hetgeen er in de 17e eeuw reeds aanwezig was. Een aanwinst mocht slechts een popje zijn, dat kon schrijven en een beeld van Jan Carel Josephus van Speyck, er door een ondernemenden waard nog heen gebracht ter vereeuwiging van het feit, dat deze den 5en Februari 1831 de lont stak in de kanonneerboot op de Schelde voor Antwerpen, dat op 't oogenblik, waarop de pop de lont langzaam naar 't kruit brengt, het publiek aan 't sidderen en rillen bracht! ☼ Men heeft het later bejammerd en betreurd, dat de verzameling niet bijeen gebleven is, maar als oud roest voor een appel en ei van de hand is gedaan. Hoe interessant zou het geweest zijn, die collectie in haar geheel in een historisch museum te hebben ondergebracht! Maar men zegt ook, dat er van de poppen, door het vele gebruik en de herhaalde reparatie, ten slotte niet veel meer overgebleven was, wat het verleden in herinnering bracht — en dus... van de dooden niets dan goeds mocht

DE BINNENPLAATS VAN 'T OUDE DOOLHOF MET DE
ITALIAANSCH FONTEIN.

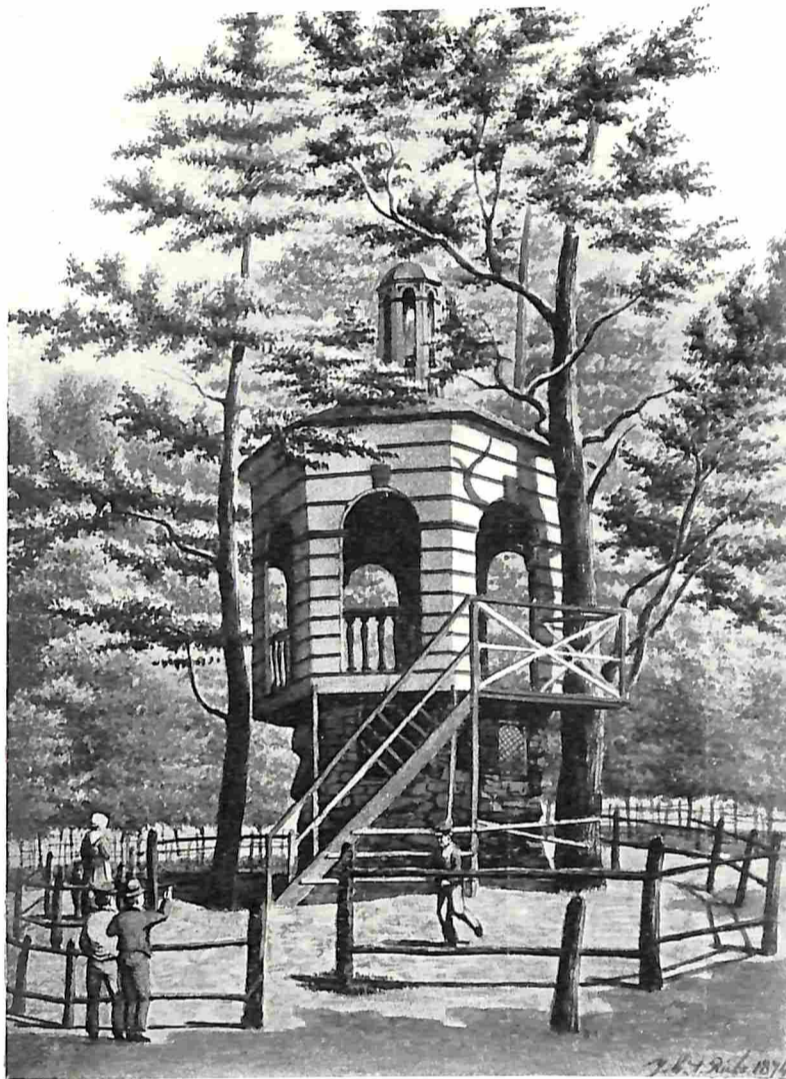
Naar een aquarel van J. M. A. Rieke, 1870.

worden beweerd. Slechts David en Goliath en diens wapendrager werden gered — en zijn via de Rariteitenkamer van het Stedelijk Archief later overgebracht naar het Rijks-Museum, waar ieder hen nog dagelijks bewonderen kan in de voorhal van den linkervleugel — hoewel niet elk bezoeker aanstonds hun herkomst zal begrijpen. ☼ Een tweede plaat, welke de teekenaar Hekking ten beste gaf voor het genoemde artikel in het Leescabinet (waarin de schrijver vertelt, als volwassen man — en met dezelfde bewondering — het doolhof terug te zien, waar hij als kind „aan 't handje" eener bloedverwante het eerst was geweest) stelt voor de Italiaansche fontein op de binnenplaats. 't Is een rots, met drie dolfijnen versierd en een vaas op den top, en om het hekwerk, dat 't sieraad van den hof omringt, staan weer onze grootmoeders in hun hoepelrokken. 't Water kon uit vele openingen spuiten, en dat gaf zeker een heel geklater op de stille binnenplaats. Maar ook was er nog ergens in een muur een saterkop, welke uit een luikje kwam en onverwachts zijn waterstralen begon uit te werpen,

waarmede dan de niets vermoedende bezoeker op een onverwacht bad getrakteerd werd. Het was een der aardigheden van 't Doolhof, welke behoorde tot het gebied der bedriegertjes. Dit waren de z.g. grondpijpen, welke men hoog of laag plotseling hun watermassa's hier of daar tot verrassing der aanwezigen liet opspuiten op plaatsen, waar men niet kon vermoeden ze te vinden. Ze waren al in de 17e eeuw in dit doolhof te vinden, en trokken de aandacht van verschillende schrijvers, die in dat tijdperk over Amsterdam — en dus ook over het oude doolhof, of de beide hiernaast meest populaire doolhoven: het Nieuwe doolhof op de Rozengracht of het Groote, alias Fransche doolhof, buiten de Antonispoort, geschreven hebben. Zoo spreekt o.a. Melchior Fokkens (1664), van „fonteynen onder uit den grond" komende, „kluchtig en vermakelijk om te zien, bizonder als er een deel meisjes en nieuwsgierige vrouwen zijn". ☼ Overigens was de Italiaansche fontein op de binnenplaats in de 17e eeuw geheel anders van model — deze gaf in beeldwerk een voorstelling uit de mythologie, o.a. Ariadne, dochter van den koning van Creta, ontmoet Bacchus, bij welke ontmoeting wij haar zien neervallen op de kniën, terwijl achter den God van den wijn zich een wagen met saters, door tijgers getrokken, bevindt, waarmede deze zoo juist is aangekomen. De afbeelding is in een der oude catalogi te vinden. Zij is, naar daaruit blijkt, insgelijks het werk van den reeds voornoemden kunstenaar Albert Vinckenbrink. ☼ En wij kunnen nog een jongere fontein in 't Oude Doolhof aanwijzen, welke het werk was van een buitenlandsche beroemdheid, zekeren Jonas Bargois, die zich noemde een „fonteynmaker van wijlen den Prins van Conty" (in 1614 overleden). Hij ontleende de stof voor zijn beeldwerk aan het Oude Testament: Jonas, uit den walvisch stappende, werd door hem geplaatst in een waterbassin, rustende op de in een gekronkelde staarten van twee dolfijnen. Een afbeelding van die fontein is gemaakt door Cornelis Floris van Berckenroode — vóór 1625, en door een gelukkige samenloop van omstandigheden bewaard gebleven en een aantal jaren geleden teruggevonden. ☼ Nu, het water was in Amsterdam steeds genoeg bij de hand, en zoo kon men zijn liefde voor fonteinen en bedriegertjes in de doolhoven lustig botvieren. Ter Gouw merkte schertsend op, hoe het water van

de Looiersgracht in „kristallijnen stralen" uit den saterkop de bezoekers onverwachts langs den rug placht te loopen — wij willen aannemen, dat dit bad niet al te onfrisch geweest is en het water van die gracht destijds nog minder bedorven, hoewel we daarvoor het ergste vreezen. ☼ Nadat het Oude Doolhof in 1862 was geveild, en ter plaatse hiervan een gemeenteschool opgericht (zijde Looiersgracht), — slechts de ingang aan de Prinsengracht is er nog jaren lang gebleven, ligt er zelfs nog, waar toenmaals een groot bord met toepasselijk vers uithing om den bezoekers tot binnentreden te nooden, maar nu als zoodanig moeilijk meer herkenbaar met zijn gesloten deuren, terwijl die gang tevens overbouwd is — heeft een ander teekenaar, de bekende J. M. A. Rieke, het ondernomen, nogenkele niet onverdienstelijke teekeningen te maken, alseen herinnering aan het verleden. De interessantste voor ons is wel de doolhof, aangelegd achter in den tuin, met een koepeltoren en veel houten latwerk er om heen. Hier hebben wij dan te doen met het overschot van het „zeldzame listige perk met duysent ommegangen," waaraan de doolhoven in het algemeen hun naam ontleenden, maar dat er nochtans slechts een onderdeel van vormde. Helaas, wij kennen er geen jongere teekeningen meer van, waarop deze hof in natura, ons bloeiende wordt voorgesteld, dan uit de 17e eeuw. Op den omslag der drie voornoemde catalogi uit dit tijdvak komen die afbeeldingen voor. Twee er van toonen een rond perk, met niet te hoog heesterge was, enigszins in perspectief, met dolende personages er in — want daarmede stelde de teekenaar duidelijk voor dat het een dwaaltuin was — en een koepeltje staat in het midden. De derde afbeelding op den omslag van den catalogus uit 1672, geeft daarentegen het perk als vierkant — met een goed zichtbaren platten grond en laantjes, afgezet door heesters, welke tegenlatwerk zijn aangelegd door den zorgvuldigen hovenier. Het opmerkelijkst is het beeld van Theseus, den Minotaurus bestrijdende, dat, meer dan levensgroot, op een rots in het middenpunt staat in stede van het traditioneele koepeltje. 1) Ook hierdoor werden de gedachten van de bezoekers, als zij dit middelpunt na veel omdolens hadden bereikt, dus op de mythologie gevestigd, op het verhaal,

HET VERLATEN DOOLHOF, MET HET OVERGE-
BLEVEN TORENTJE IN HET MIDDEN.

Naar een aquarel van J. M. A. Riek.

hoe Theseus — na een passend zwaard te hebben bekomen van Ariadne, zich begaf in het hol van den leeuw, in casu het doolhof van Creta, waar de gevreesde Minotaurus, een monster, half mensch, half stier, woonde, dit ondiep, dat het bloed eischte van jonge Atheensche vrouwen en mannen — voor goed overwon door zijne dapperheid. Van wege dit beeld, blijkbaar zijn er bezoekers geweest, die het doolhof het Cretensche doolhof hebben genoemd, doch zij hebben zeker niet gedacht aan het kluwen, dat Ariadne altijd den weg terug zou kunnen vinden — immers uit het doolhof van Creta kon, wie er eenmaal in gegaan was, nimmer meer den terugweg vinden, en de bezoekers van dezen doolhof zijn, wij mogen het veronderstellen, allen weer behouden thuis gekomen. ☼ Eindelijk hebben wij dan nog te wijzen op twee platte gronden van dit doolhof (hoewel de aanleg haaldelijk veranderde) — de een voorkomende op de stadskaart van Balthasar Floris uit 1625, maar veel duidelijker op

1) Hoewel dit beeld eerst in den catalogus van 1684 voorkomt, was 't er toch al in 1662, toen M. Fokkens er eene beschrijving van gaf.

de reeds genoemde teekening der fontein van Cornelis Floris, een jongere broeder van Balthasar, van omstreeks dien zelfden tijd. Daaruit blijkt, dat het oudste doolhof — want wij zijn hier in het begintijdperk van 't oude Doolhof — wat aanleg betrof vrij wat hoofdbreken gekost zal hebben aan zijne bezoekers om in het midden te komen — tien vierkanten van steeds kleiner wordende oppervlakte sluiten hierin elkaar, met hier en daar slechts een opening er tusschen, en midden in eindelijk het koepeltje. Maar men was toen blijkbaar van meening, dat het inderdaad moeite kosten moest om er in te slagen dit midden te bereiken — en daarbij moest het publiek dus aan den arbeid gezet. ☒ Een doolhof had destijds nog een bijzondere beteekenis naast het punt des vermaaks. Men zag er in terug het menschelijk leven, met al zijn kronkelpaden — óók het symbool van den levensweg eens waren Christen. Daarom liet de ondernemer van het Nieuwe Doolhof op de Rozengracht in zijn gidsje voor de bezoekers, waarvan óók

noog een uitgave bestaat uit anno 1648, plaatsen, dat die „dwalende ganghen” waren: „een voorbeeld van 's menschen leven om met moeiten te komen in zijn rustplaats en weder te keeren waarvan hij gekomen is.” En op deze gedachten is immers ook het in ons land zoo veel gelezen werk van John Bunyan: „De Christenreize naar de Eeuwigheid” gebouwd, dat in dien tijd verscheen. ☒ Hiermede hebben wij in 't kort de geschiedenis van het oude Doolhof beschreven, dat meer dan 2½ eeuw achtereen een rol heeft gespeeld in de historie van Amsterdam. Dat er inmiddels een kolfbaan op die plek is geweest — alle herbergen van eenige beteekenis bij de stad hadden er destijds een — en een draaimolen en schommel daar niet ontbroken hebben in de 18e eeuw, toen dit vermaak het typische volks-eigenaardige, waardoor het zich in de 17e eeuw onderscheidde, verloren had, en het eenig overgebleven doolhof voornamelijk maar door kinderen (gelijk Wagenaar o.a. zegt) en vreemdelingen, werd bezocht, — dit alles en nog veel meer kunnen wij verder stilzwijgend voorbij gaan. ☒ Betreffende het ontstaan van dit 17e eeuwse volksgenoegen hebben wij evenwel nog te wijzen op het feit, dat het oude Doolhof daarvan — voor

zoover de bronnen navijnsbaar zijn — de oorsprong is geweest. ☒ Wij kennen het in zijn oudste verschijning — zooals de inrichting met de herberg en het torentje er op aan de Prinsengrachtzijde, de binnenplaats met fontein en berceau daarachter, en het doolhof zelf geheel achter in den tuin op de kaart van Balthasar Floris uit 1625 voorkomt — onder een geheel anderen naam. Men sprak toen van den Sente Peylderstuin, welke naam ontleend was aan Vincent de Peylder, den vroegeren eigenaar, in 1609 overleden, van beroep wijnkooper en peilder van wijnvaten, wiens ware naam eigenlijk Vincent Jacobsz Coster moet geweest zijn. ☒ De geschiedenis van Amsterdam zegt, dat die tuin oorspronkelijk veel grooter geweest is — maar dat er door de vergrooing in het begin van de 17e eeuw een heel stuk afgegaan moet zijn. Tevens ligt hier het vermoeden voor een feit, dat de tuin toen reeds een pleziertuin moet geweest zijn — daar de eigenaar, woonachtig in de Witte Calkoen in de Niezel, in wijnen deed. Precies wanneer evenwel het Doolhof na de Peylders dood is opgericht, is

onbekend — doch dit werd van meet af aan geëxploiteerd op een veel kleiner stuk terrein. Zijn weduwe schijnt er, tot haar dood, in 1626, bij betrokken geweest te zijn. ☒ Waarschijnlijk heeft men in den Sente Peylderstuin te zien een overgangsvorm van een particulieren tuin naar een deftigen herbergtuin (deftig was hij zeker, daar wijn in goedkoopere gelegenheden niet te krijgen was), en het voorbeeld van den aanleg dier tuinen van gegoede Amsterdammers in die dagen, — er waren menigten van zulke zomertuinen rondom de stad waar de zomertijd in dolce far niente werd doorgebracht — men bracht voor 't eerst priëeltjes, berceaux, fontein, bedriegertjes enz. daarin aan — schijnt voor het herbergwezen toen aanstekelijke gevolgen gehad te hebben. ☒ De Sente Peylderstuin was eertlang niet meer de eenige gelegenheid van dien aard: weldra verrezen ze overal rondom de stad, overal waar de herbergier maar een, hetzij kleinen, hetzij grooteren tuin te zijner beschikking had. En met het spelen

van muzikanten op „raduysen of tonneelen” voor de herbergen, of op de platte daken er van — werd het publiek naar binnen gelokt. Weldra moest er (in 1629) een keur worden afgekondigd, waarbij het maken of laten werken van fontein en het spelen op raduysen in herbergtuinen werd verboden, daar de pret in eenige herbergen tot dronkenschap, diefstal en erger ontvaardde. Maar toen die gelegenheden eenmaal verdwenen waren, konden de Amsterdammers hun genoegens in de betere gelegenheden van dien aard, als van ouds, weer genieten. Het waren vooral wijn- en bierhandelaren, die achter het aanleggen en onderhouden dier herbergtuinen heen zaten — want het voordeel eener drukke nering kwam natuurlijk in geen geringe mate in hun eigen zak terecht. De naam „Oude Doolhof” kreeg de Sente Peylders tuin na 1626, toen door schulden, waarin men zich gestoken had, door de hoge kosten van den aanleg en het onderhoud van den tuin, en het overlijden van de weduwe van Vincent de Peylder, het achterste gedeelte er af moest. Daar verrees echter een nieuwe soortgelijke onderneming — en zij kreeg den naam van 't Nieuwe Doolhof. De oude herberg aan de Prinsengrachtzijde kreeg toen den naam van „Oude Doolhof”. En al was de tuin nu weer veel kleiner geworden — hij was, blijkens een courantsbericht uit 1853, dat op 't terrein gedurende de kermis een gasballon zou opstijgen, toch nog groot genoeg — hij wist stand te houden tegen alle concurrentie, en al de sedert opgerichte doolhoven te overleven. ☒ Jaren lang hadden alle doolhoven een zwaren mededinger in den Nieuwen Doolhof. Deze kwam in 1636 onder leiding van David Lingelbach, afkomstig uit Frankfurt a. M. en van beroep horlogemaker, wiens kunde in het maken van „orologiewerken” zóó groot was, dat — hij werd daarin ijverig bijgestaan door een zijner zonen, niet den dichter van dien naam, zijn jongeren zoon, aan wien o.a. Wagenaar de oprichting van het Nieuwe Doolhof toeschreef, maar zijn zoon Philips, die in dit vak ook bedreven was en te Amsterdam bij den slotenmaker Hendrik Hendricks was opgeleid — de vertooningen aldaar wijd en zijd de belangstelling trokken. ☒ Nu brak voor het oude Doolhof een moeilijke tijd aan, daar alles naar de Lingelbach's trok, voor wier deur aan de Looiersgracht zich

Foto C. Steenbergh.

DAVID EN GOLIATH UIT HET OUDE DOOLHOF
IN HET RIJKSMUSEUM.

tal van venters met eetwaren en ververschingen bewogen op de wandeluren van 't publiek, totdat, in 1648, David Lingelbach zijne inrichting verplaatste naar de Rozengracht, zijn roem en faam echter meenemend. Ook na zijn dood in 1653, toen zijn zoon Philips er alleen de leiding had, bleef het publiek er nog heenstreamen. Maar in 't begin der 18e eeuw is óók het Nieuwe Doolhof er aan gegaan — het lag tegenover de woning aan de Rozengracht, waaruit in 1669 Rembrandt ter laatste rustplaats werd gedragen, en in 1743 verrees er het Rozenhofje, dat er nog staat. ☼ Er is óók nog een prent voor den dag gekomen van 't Nieuwe Doolhof, vóórdat Lingelbach er de leiding had — voorstellende de drie fonteinen, welke men er spuiten zag — één o.a. voorstellende den Hollandschen Leeuw, en afbeeldingen van beweegbare spelen, o.a. een processie, welke er te zien was. De waard heette toen Lubbert Janssen Root. ☼ Van 't Oude Doolhof echter is in die jaren weinig of niets bekend — en eerst de drie catalogi, wij hebben ze reeds genoemd — verspreidden over die inrichting meerder licht, iets vóór het verdwijnen van 't Nieuwe Doolhof van de Looiersgracht. ☼ Thans hebben wij in hoofdzaak verteld wat er van de 17e eeuwse doolhoven te Amsterdam te vertellen viel. Vele herinneringen er aan waren te niet gegaan, vele feiten ook onjuist of onnauwkeurig overgebracht. Maar nieuwere onderzoekingen hebben véél, wat verborgen was, na 1862, toen 't laatste 17e eeuwse doolhof van de stadkaart verdween, in een beter licht gesteld. Vooral de heeren D. C. Meyer Jr. en Mr. N. de Roever hebben zich hierbij onderscheiden, maar ook anderen — die de gegevens, hiervoren genoemd — aan den dag hebben gebracht o.a. de heeren R. W. P. de Vries en J. W. Wurfbain, die oude doolhofprenten aankochten. ☼ Ten slotte willen wij er bij voegen, dat er óók na 1862 te Amsterdam weer nieuwe doolhoven zijn ontstaan. Het in 1883 opgerichte Panopticum, dat met zijn wassen beelden sterk herinnert aan de oude doolhoven, was iets dergelijks. Maar het was geïnspireerd, naar men zeide, op buitenlandsche voorbeelden, de „bekende” inrichting van Mad. Tussaud te Londen of het Théâtre Castan te Berlijn. Ook was er een dwaaltuin aan verbonden, een Oostersche, met palmen en spiegels, waar tegen de bezoeker onverwacht den neus kon stooten — en dit doolhof had gemeen met het doolhof van Creta, dat het in een gebouw lag en niet in de open lucht. Het verdwijnen dier instelling, de verkoop van de wassen beelden, ligt nog versch in ieders geheugen en herinnert aan de wijze waarop voor zestig jaar het Oude Doolhof werd geslecht. Maar hier behoefde men zooveel piëteit niet te koesteren om een verleden — want in vergelijking tot het Oude Doolhof heeft het Panopticum maar kort bestaan. ☼ Nog is er een doolhof geweest in den tuin van het z.g. „Broekerhuis” — het huis staat er nog aan den Amstelveenschen weg bij den ingang van het Vondelpark, maar de collectie welke er te zien was van Broeker merkwaardigheden berust thans in het Suasso-Museum. De tuin was aangelegd in Noord-Hollandschen trant, en 't doolhof dat er lag, mocht meer een „doolhofje” heeten en was ontworpen naar het model van Hampton-Court bij Londen door den tuinontwerper Leonard Springer. Het vestigde er waarschijnlijk de aandacht op, dat doolhoven in tuinen van ouds geen Amsterdamsch voorrecht

waren, maar ook vele Noord-Hollandsche tuinen — en er waren er in andere provincies óók, want had niet vader Cats op zijn landgoed Zorgvliet een doolhof? — deze bezaten. Het doolhofje is echter óók al weer ettelijke jaren van daar verdwenen. In het midden stond een „heremiet” — een tuinbeeld, dat gaarne in 17e eeuwse tuinen gezien was — afkomstig van het landgoed Frankendaal, later pleziertuin, nu stadskweekerij in Watergraafsmeer; in 't plantsoen bij 't Leidsche Plein staan nog heden beelden, die ook van Frankendaal afkomstig zijn. ☼ Verder heeft Amsterdam nog „tijdelijke” doolhoven gehad, zooals op het marktplein „Oud-Holland” tijdens de tentoonstelling van het Hotel- en Reiswezen in 1895. En een paar jaar vroeger (1892) werd er in den tuin van het toenmalige café Vondel in de Vondelstraat een „Labyrinth des Champs-Élysées” vertoond, waar men zien kon „dat de zothed lacht om de pogingen der menschen om voor wijs en verstandig door te gaan.” Ook kon men er zien Mejuffrouw Jannetje Struik, de millioenen juffrouw, wel-

ke daar dagelijks te consulteren was in het „Japansche café” van den dwaaltuin over hare „bekende levenswaardigheden”. Deze juffrouw was blijkbaar voor dit labyrinth wat Besje van Meurs was voor het Oude Doolhof. Zij was hier echter te zien in levende lijve — terwijl Eva Vliegen een pop was. En óók was zij een Amsterdamsche figuur. Men beweerde dat zij eenmaal zeer rijk geweest was, doch later heeft zij langs de straat moeten bedelen om in haar onderhoud te voorzien. Zooals dat meer gaat. ☼ Maar de tijd der naïeve 17e eeuwse doolhofgenogens was voorbij, de geest, welke hen had geschapen en in 't leven gehouden, heen gegaan — en zoo is het dan thans in Amsterdam uit met het doolhof en met de oude doolhofgenogens.

J. C. WAAL.

Foto C. Steenberg.

'S GRAVENSTEIN TE LEIDEN.
DE VOORGEVEL VAN DE VIERSCHAAP.

'S GRAVENSTEIN TE LEIDEN.

NIET verre van Leiden's hoofdstraat, maartoch in een wel zeer rustige omgeving, rijst achter een typische loggia met acht rondbogen, voorzien van een gesmeed-ijzeren hek, een smal, rechthoekig, door een hoog opgaand dak gedekt gebouw op, en daarnaast een iets hooger zeskant torentje met een puntdak, waarop een leeuw met het wapen der stad als windwijzer prijkt. Het geheel doet sterk denken aan een middeleeuwsch poortgebouw, waarvan, zoo denkt men aanvankelijk, de doorgang achter de loggia verborgen zal zijn. ☼ Van een poortgebouw is echter geen sprake: we hebben hier vóór ons een bijgebouw van het sinds lang verdwenen slot der graven van Holland (waarin o.a. Floris V geboren werd), dat, in de 13de eeuw gesticht, tot 's graven rechtzaal en gevangenis bestemd was. Evenals de grafelijke woning, was de „Steen” — zoo noemde men de in de middeleeuwen vrij zeldzame gevangnissen, die reeds van steen werden opgetrokken toen houten woningen nog een normaal verschijnsel waren — aanvankelijk door een gracht omringd. Ten noorden daarvan lag de gerechtplaats, in oude schrifturen „Schoonverdriet” geheeten, eveneens door grachten omsloten. Tegen het midden der 15de eeuw was de grafelijke gevangenis in deerlijken staat van verval geraakt, en Philips van Bourgondië schijnt voor haar herstel geen geld over- of beschikbaar te hebben gehad. Zoo besloot hij, het gebouw aan de stad over te dragen, en haar toe te staan

Foto C. Steenbergh.

'S GRAVENSTEIN TE LEIDEN.
DE VOORGEVEL VAN HET BIJGEBOUW AAN HET
PIETERSKERKHOF.

aldaar „recht te doen met den Sweerde"; 's Gravenstein werd stedelijke gevangenis. Na die overdracht werd het gebouw hersteld en lichtelijk gewijzigd; het door een trapgeveltje bekroond dakvenster zal in dien tijd zijn aangebracht. ☞ In 1556 en nog eens in 1598 werd het betrekkelijk kleine gebouw vergroot met weinig opvallende vleugels, en in 1604—'05 hier en daar gewijzigd. Kruisvensters werden toen aangebracht, die den Steen iets van zijn grimmig middeleeuwsch aanzien deden verliezen, en er vóór, aan de zijde van de gerechtplaats, werd een loggia gebouwd, een galerij, waarin schout en schepenen, zonder last van den regen te hebben, de uitvoering der strafvonnissen konden bijwonen. Een bekende gravure van C. J. Visscher, een terechtstelling in het jaar 1623 van medeplichtigen aan den aanslag op Prins Maurits voorstellende, brengt ons duidelijk het toenmalige uiterlijk van 's Gravenstein voor oogen; het blijkt dat toen de gerechtplaats, ten minste gedeeltelijk, nog door een gracht was omgeven. ☞ In de 17de eeuw bleek alweder uitbreiding noodig. In 1654—'55 werden belangrijke aanbouwen opgetrokken, allereerst een bijbouw welke met zijn vlakken gevel en blinde ruiten weinig opmerkelijks vertoont, en in het volgend jaar een gebouw aan het Pieterskerkhof, waarvan vroeger alleen het middenstuk ramen had, terwijl de zijvleugels slechts nissen vertoonden. Dat gaf dat gebouw ook al weer weinig aantrekkelijks. Maar toch, het middenstuk, wellicht naar het ontwerp van Pieter Post, opgetrokken in klassicistische stijl, was niet onsierlijk met zijn op pilasters rustend fronton, waarin Leiden's wapen, en waarboven een beeld der Gerechtigheid werd aangebracht, geflankeerd door twee hooge zandsteen vazen; niet onaardige dakvensters en zonnewijzers tegen de schoorsteenen op de hoeken van dit gebouw, deden hun best, iets van de somberheid aan de zijvleugels te ontnemen. In 1656 werd de loggia tot den nieuwen vleugel aan den zijde van het Gerecht doorgetrokken. ☞ Een belangrijke vergrooing greep ten slotte in 1671—'72 plaats, toen rechts van den ouden Steen, tegenover de Papengracht, een nieuwe, sterk naar voren springende Vierschaar werd opgetrokken, een rechthoekig gebouw, met een onderverdieping van natuursteen, waaruit een zestal pilasters 1) rijzen, die de gevellijst steunen, welke bekroond wordt door een driehoekig

fronton. In dat fronton prijkt het wapen der stad, tusschen voor den gevel uitspringende liggende beelden van de Waarheid en de Gerechtigheid, werk van P. R. Xavery. Het is niet onmogelijk, dat Pieter Post ook dezen gevel ontwierp, al was hij reeds in 1669 overleden; in elk geval herinnert hij aan diens scheppingen. Bij deze laatste vergrooing werd de gerechtplaats met de aarden hoogte (het „groene Zoodje") geslecht en zijn de omringende grachten, voor zoover overgedempt. ☞ Een weinig harmonieus maar wel zeer opvallend gebouwen-complex vormt 's Gravenstein, sinds zijn herhaalde vergrooingen, en zeker verdient vooral de oude Steen, herinnerend aan Leidens oudste geschiedenis, de aandacht van de bezoekers der Sleutelstad. In het inwendige is weinig meer te zien dan een aantal keldergevangenissen en cellen. Tot omstreeks 1890 nog „huis van Arrest", werd 's Gravenstein daarna eenige tientallen jaren als militair kleeding- en wapenmagazijn gebruikt. Thans heeft de firma Burgersdijk en Niermans het geheele gebouw, dat nog steeds eigendom is der gemeente, als magazijnruimte voor haar boekhandel en antiquariaat in beslag genomen, met uitzondering van den vleugel aan de Papengracht, die als ontspanningslokaal voor werklozen wordt gebruikt. A. L.

1) De vier middelste pilasters prijken vroeger met de waarschijnlijk door de Patriotten afgehouden wapens der in 1672 regeerende burgemeesters.

Bescherming van schoenmakers.

Op 30 Juli 1777 vaardigden de Staten van Utrecht de volgende Publicatie uit tegen den invoer van vreemd Schoenmakerswerk. ☞ De Staten van den Lande van Utrecht, in ervaring gekomen zijnde, dat niettegenstaande de vorige Placaten, bij welke het debiteren van vreemde Handwerken ten Platten Lande dezer Provincie is verboden, eenige vreemde Perzonen zich niet ontzien vreemd Schoenmakers Werk ten Platte Lande dezer Provincie in te brengen, te venten, en in Huizen, Woning of Pakhuizen op te slaan en te verkopen, tot groot bezwaar en bederf van de Schoenmakers in de Stad en Steden en ten Platten Lande dezer Provincie, die, door het

Foto C. Steenbergh.

'S GRAVENSTEIN TE LEIDEN.
DE OUDE 13DE EEUWSCHE STEEN MET DE LOGGIA VAN 1605.

debiteren van zodanig vreemd en dikwerf slecht en ondeugend Werk, hooglijk worden benadeeld, en hunne Kostwinnige versteken; hebben, om daartegens te voorzien, goedgevonden en verstaan te ordonneeren, gelijk geordonneerd wordt bij dezen, dat niemand ten Platten Lande dezer Provincie zal vermogen enig vreemd Schoenmakers Werk, hoe genaamd, hetwelk niet binnen deze Provincie is gemaakt, te veilen, uit te venten of in eenige Huizen, Woningen of Pakhuizen op te slaan en te verkopen, op poene van twaalf Gulden, voor ieder paar Werks, boven verbeurte van al hetzelfde vreemde Werk, hetwelk bevonden zal worden gevent of als voorsz. opgeslagen en vergaderd te zijn; te appliceren de voorsz. boeten en verbeurten, de eene helfte ten behoeve van den Officier, die de calange doen zal, en de andere helft, ten behoeve van den genen, die de aanhaling zal hebben gedaan; wordende, behalven de Officiëren en derzelve Dienaars, tot het doen van de aanhaling en beboeting mede gequalificeerd de Schoenmakers Bazen ten Platte lande en derzelve Knechts. MR. C. BAKE.

EEN MOOIE ZEBRA.

Reeds meermalen — men raadplege nog maar eens onze jaargangen 1918 en 1921 — hebben wij aan de Zebra's, deze merkwaardige Afrikaansche „tjgerpaarden”, de aandacht geschonken die zij verdienen. Plaatsten wij indertijd een afbeelding van een Chapmanzebra met zijn breede strepen, in dit nummer vinde de afbeelding van de Abyssinische Grevy-zebra een plaats. Zijn naam dankt hij aan het feit dat de Fransche president Grevy in 1882 er een van den Negers Menelik ten geschenke ontving; het was het eerste exemplaar, dat Europa met deze soort deed kennis maken. Hij kan met zijn fijne strepenteekening niet alleen tot de mooiste zebra's gerekend worden, maar is bovendien de grootste. 't Is de eenige zebra-soort, die niet alleen in groote kudden de steppen bewoont, maar die zich in kleine troepen meer in boschjes, met jungles en moeraswildernissen ophoudt.

1) Men leze ook het artikel „het Eenhoevighuis in Artis”, door A. F. J. Portielje, „Buiten” van 12 Februari 1921.

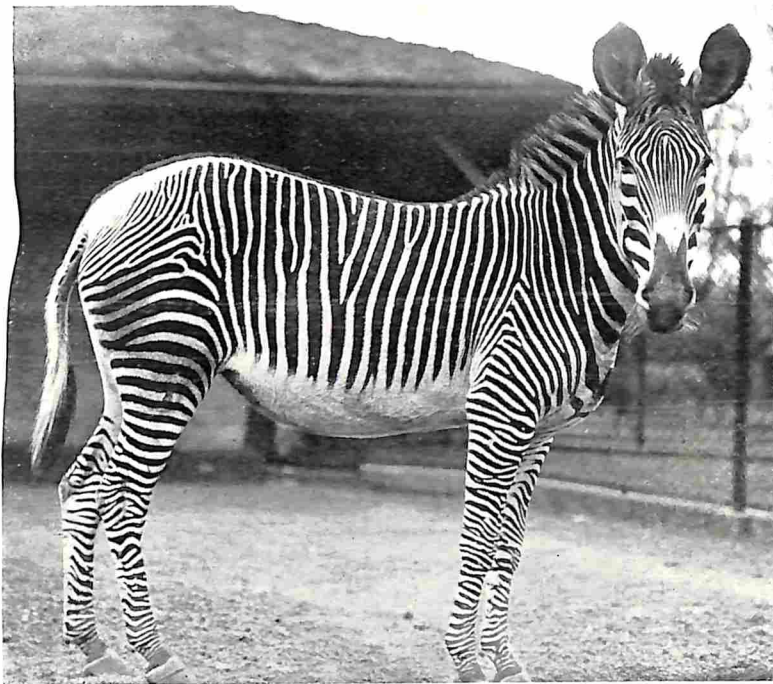

Foto C. Steenbergh.

EEN MOOIE GREVY-ZEBRA.

DATURA ARBOREA.

HET Riviera-landschap ligt verzonken in de zwijmeling van den tropischen nacht, die vol is van subtiele, lieve herinneringen. Waar kan de ziel van het menschenkind uit het noorden deze teedere dromen hebben gedroomd? Er is een lieflijke streeling in de zwoele atmosfeer. Van verre komen klanken en accoorden, de jubelende trillers van een schoone vrouwenstem, de ontroerende zang van edele snaarinstrumenten. Van verre komen ze aangewiekt, deze geluiden en ze schijnen gedragen te worden door het tropische aroma van den zuidelijken nacht. Waar kan de mensch, die uit het noorden gekomen is, deze zoete herinneringen hebben vergaard, dat de rede hem zegt: deze huivering van geluk, dit tropische aroma, deze streeling eener oostersche nachtzwoelte, zijn mij gemeenzaam, alsof ik dit sprookje al meermalen had beleefd? Is dit een sprookje of werkelijkheid? Ik dwing mijn gedachten tot de terugreis naar het Noorden en ik zie den stormwind varen door het gouden herfstloover der beuken. De bladeren dwarrelen door de lucht. Joelend en fluitend striemt de noordwester door de onttakelde boomkronen. En hier sta ik nu, een goede duizend kilometer zuidelijker, in den tropischen Octobernacht tusschen het maandoorschenen lommer van een dier wondere tuinen van Menton. Boven mij het mysterieus gevederte van statige dadelpalmen, de fijne silhouetten van mimosas en peperboomen. Tusschen de marmeren zuilen

van met lianen begroeide pergolas toovert het blauwe maanlicht droomerige reflexen in de kronen van weelderig bloeiende witte oleanders, citroenboomen en myrten. Een zoet parfum, een exotische zwijmeling van geuren, een aroom van vanille, lavender, myrten en oranjebloesem vervult de stille atmosfeer. Maar welk aroma is het toch, dat mij zoo aan 't peinzelen brengt wijl het verre, oneindig verre herinneringen wekt, die ik geen naam kan geven? Ter zijde van de toegangspoort tot dit Eden verheft zich een tropische heester. Uit zijn gladde grijswitten stam ontspringen op manshoogte vele vertakkingen, die meerendeels in één richting zijn gegroeid: naar de met bloemenomranke amphoras bekroonde colonnade van den tuinmuur. En hier ontplooit de heester zijn blader- en bloemenkroon tot een feërie. In den helderen maneglan zie ik een baldakijn van lichtgroene elliptische bladeren die zich beschuttend uitbreiden over een ontelbare menigte teerwitte, hangende kelkboemen. De bloem heeft den vorm van de Japansche trompetlelie doch is aanmerkelijk grooter, en bovenal: eleganter en edeler. Elke bloem is een teeder, bijna onwerkelijk kunstvoorwerp. Maar het geheel, dit bijna vijftien meter breede bloemenbaldakijn, is een sprookje van subtiele, tropische natuurweelde. Ontelbaar zijn ze, deze glanzend witte kelken, die stil te geuren hangen in de zwoelte van den nacht. En het is wel haar aroma, dat mij doet peinzelen: waar doorleefde ik deze verrukking, waar hoorde ik eenmaal deze zweefzingerende muziek? . . . .

Bijstralenden dag heb ik den wondertuin van Menton weer gezien. Het was er onder het goud-azuren licht van den Italiaanschen hemel minder mysterieus, minder droomerig. De palmen waren positiever, forscher. Roode en witte oleanders, purperen Bougainvilleas, pastelblauwe Plumbagos lieten er thans haar kleuren schitteren tegen wit marmer en donker palmengroen. Maar de heester met de witte kelken prijkte in de halfschaduw van een blauwgrijze mimosa als een exotisch wonder. Ik keuvelde met den tuinman van dit paradijs en opziende naar het trotsche baldakijn van deze Datura vroeg ik hem: hoe kweek je eigenlijk zulke prachtexemplaren? En de eenvoudige man antwoordde: dat kweeken wij heelemaal niet! Je neemt

maar een stek, zet hem op een goed plekje en . . . ça pousse, ça pousse! Van mijn reis teruggekeerd bezat ik een stek van de Datura arborea suaveolens uit den wondertuin van Menton. De topscheut had zich onderweg goed gehouden. Gedurende de wintermaanden kreeg ik de plant op een zonnig plekje van een gematigde kas aan den groei. In April kwam de gewortelde scheut, die inmiddels haar blad had laten vallen en in rust was gegaan in een zonnigen kouden bak. Het plekje was blijkbaar goed. Er zat zoo'n groei in, dat mijn tuinman uit Menton stellig zou hebben uitgeroepen: Comme ça pousse! De bak moest herhaaldelijk worden uitgediept omdat de Datura door de ruiten heen scheen te willen. In Juni kwam de plant, voor de derde maal verpot, op een zonnig plekje buiten en bleef daar tot half October. Het was thans een halfstam kroonboompje geworden van 1 ½ meter hoogte met een stam van 3 cM. middellijn. De Hollandsche zomer in een zonnigen tuin buiten Arnhem was deze nakomeling van het subtropische wonder blijkbaar niet slecht bekomen. Bloemen droeg zij nog niet. Zij overwinterde, nagenoeg bladerloos in een koel, maar vorstvrij gehouden vertrek. In Maart begon de plant voor een zonnig raam op het Zuiden teekenen van hernieuwden groei te geven, nadat de pot van een mengsel van bladgrond, leemhoudend zand en verteerde koemest was voorzien. Eind Mei ging de Datura weer naar buiten. En den heelen miserabelen, killen, regenachtigen en stormachtigen zomer was zij blootgesteld aan aanvallen, waarin de „hitte-golf” slechts een korte verademing bracht. Buitendien werd dit tropenkind belaagd door groene luis en oorwormen, zoo-

dat de pleegvader herhaaldelijk moest ingrijpen. En niemand kon mijn bezorgdheid, voor het welzijn van „zoo'n rare doorgeschoten tabaksplant" begrijpen. Geen wonder! De pracht van de in Menton groeiende moederplant leefde alleen in mijn herinnering. ☼ In September kreeg de Datura weer haar plaatsje voor het zonnige raam op het zuiden. Er waren thans bloemknoppen in de topscheuten zichtbaar. En veertien dagen later ontloken de eerste bloemen. Tegen eind October prijkte het nu manshoog geworden kroonboompje met twaalf bloemen tegelijk. En door mijn buitenhuis, te midden van hooge beuken wier gouden loovers op den adem van den gierenden noordwester door de lucht ijlen, zweeft thans het tropisch aroma van Datura suaveolens, dat mijn gedachten op snellen wiekslag voert naar het paradijs aan de Côte d'Azur, waar de duizenden bloemkelken van den moederstam haar mysterieuse geuren verspreiden door de tropische avondzwoelte.

HENRI MEYER.

LUTRA, DE OTTER.

HET was een koude Februarimiddag. Een paar dagen had het flink gevoren, de ijsbanen waren open en we hadden vrij gekregen om te gaan schaatsenrijden. ☼ Nu heb ik echter een gekke knoop in mijn Hollandsche hersenen: ik vind schaatsenrijden gruwelijk, ik heb er stierlijk het land aan. Dus nam ik mijn fiets en ging er op uit, links een pakje tabak, rechts de veldkijker en de pijp middenin, als gewoonlijk. Het was koud maar opwekkend fietsweer. Wit lagen de velden achter elkaar tot ver in den schemerigen horizon. Soms zat op een aardappelkuil of op een hek een groote bonte kraai, die langzaam opvloog als ik naderde, voor de rest vertoonde zich geen levend wezen op den akker. ☼ Na een half uurtje bereikte ik den buitendijk van het eiland. Bij een bordje: „Verboden Toegang, art. 461, W. v. S." bleef ik staan, keek zorgvuldig om mij heen en — een oogenblik later was ik al ver het verleidelijke paadje in, verborgen door het laag geboomte. 's Winters nemen de grondbezitters en de boeren het zoo nauw niet, en 's zomers — nu, met een beetje uitkijken kom je ook een heel eind. ☼ Al gauw werd verder fietsen onmogelijk, ik steeg af en verborg mijn fiets in dicht opeengroeiend riet, prentte de plek goed in mijn geheugen en toog te voet verder. Ik kwam nu aan een griendpad. Hoog in een van de opgeschoten wilgen zit een kraai op den uitkijk. Met mijn kijker zie ik heel duidelijk hoe hij kalm schildwacht zit te houden. Mooi, dat is een teken voor mij, dat er in den omtrek om dien boom heen, geen bewegende menschen zijn, dus ik kan rustig verder gaan langs mijn smalle kade, die zich door het bosch van wilgetakken en oude knoesten slingert. Terwijl ik door de griend loop, hoor ik gekras. Ik ben signaleerd! Mensch in de buurt! Als ik wat meer uitzicht heb tusschen de takken, zie ik dat vriend kraai met zijn kornuiten verdwenen is. ☼ Na een tijdje merk ik aan het lichter worden dat de griend gauw uit zal zijn. Daar is het rietveld. Ik moet even zoeken, ik ben door een paar diepe kuilen van het pad afgeraakt en moet nu den toegang tot het rietveld vinden. Ze zijn niet breed, die paden in 't moeras! Je moet wat richtingszin hebben en goed uitkijken naar allerlei kleine teekens, als je den „weg" wilt houden: wat platgetrapt gras, soms de streep van een uitgeleden laars in een kuil, of een door het voorbijgaan gebroken tak. Maar wie het gewend is, vindt den weg vrij gemakkelijk. Ik loop nu tusschen de meer dan manshooge riethalmen, die elk uitzicht belemmeren. Het paadje — 40 c.M. — valt me mee, dank zij den vastgevroren grond. Steeds maar loop ik door, het lijkt of er geen eind komt aan al die omwegjes langs diepe kuilen, slootjes en geheimzinnige poelen. ☼ Eindelijk is het rietveld ten einde en ik

kom aan een breede, ondiepe vaart. Met moeite baan ik mij een weg naar een rietmijt, die ik in de nabijheid bespeur. Sjonge, dat is een hooge! Zou ik er op durven — als je eraf tuimelt — je kan hier dagen liggen eer iemand je vindt! Vooruit, niet bang wezen, ik ben er al zoo dikwijls tegenop geklommen. Stevig grijp ik me aan de bossen vast en begin mijn Himalaya-expeditie. Het riet is gelukkig niet erg glad en de bossen zijn vast op elkaar gestapeld, zoodat ik mij goed kan vastpakken. ☼ Ziezoo, ik ben er. Nu een paar bossen tegen elkaar gelegd, zoodat ik een makkelijke ligplaats heb en tegen den wind beschut ben. Een frisch pijpje opgestoken, de dop er flink op voor het brandgevaar, de kijker voor den dag gehaald — de verkenning kan beginnen. ☼ Uren ver strekt de Biesbosch zich voor mij uit. Die boomenrij, daar heel in de verte, dat moet Brabant zijn, het donkere Zuiden. Dan moet de Nieuwe Merwede daar tusschenin liggen. Ja, daar is een onderbreking van de geel-bruine rietvelden. Een beetje rechts van me het torentje van Lage-Zwaluwe en heel fijn, o zoo fijn, den toren van Geertruidenberg. Achter me de Dordtsche dom. Zou je deze riethoop nog kunnen zien, als je daar op stond met een sterken kijker? ☼ Hè, wat is het hier heerlijk rustig. De vaart voor mij is bijna geheel toegevroren, behalve een wak, een eind van me vandaan. In het blauw van het open water bewegen zich een paar zwarte stippen. Zeker koeten of waterhoentjes. Stakkers, wat zullen ze het koud en hongerig hebben! ☼ Stil, wat is dat? Met wijde,

langzamen wiekslag vliegt een blauwe reiger over me heen. Duik weg achter je bossen! Kijk, hij gaat naar het wak. Even de vleugels stil, de lange pooten vooruit om te balanceren, een schokje — hij staat. De zwarte stippen gaan naar de andere zijde van het wak. Mooi beest toch, als je hem zoo absoluut roerloos in het water ziet staan. Ik snap alleen niet, hoe zoo'n dier zoo stom kan wezen om 's winters hier te blijven. Als ik trekvogel was — dan vloog ik zoo vlug mogelijk naar den Nijl of naar de Soedan en daar bleef ik 's zomers dan denkelijk ook — lekker koesteren in de zon. ☼ Door mijn kijker blijf ik hem in het

Foto H. Meyer.

BLOEMKROON VAN DE DATURA ARBOREA SUAVEOLENS.

oog houden. Plots — rang! — schiet zijn snavel uit. Kip, ik heb je — of liever: Visch, ik heb je! Vlug als de bliksem gaat die beweging. Ik stond eens in de Diergaarde voor een reigervolière en hield een van de oude heeren stijf in het oog. Incens hoor ik „Klik!" en zie het gaas op de hoogte van mijn oog heftig trillen. Als dat er niet geweest was, zou ik nu nog maar met één oog door mijn kijker turen. Enfin, voor alle zekerheid ben ik toch nog maar een eindje achteruit gegaan. — De vangst schijnt slecht te zijn, tenminste hij vliegt weer op en zeilt weg over de rietvelden, zeker naar een ander wak. ☼ Hé, wat is dat eigenlijk voor een aanhoudend getik. Regelmatig tikt er iets in mijn nabijheid, net of er zacht tegen een heel fijn belletje geslagen wordt. Tik-tik. Verder weg ook: tik-tiek-tiek. Verbaasd kijk ik rond en dan voel ik mij ineens heel blij. Het zijn de ijsschotsen, die smelten! Kijk ze daar hangen tusschen het riet, hulpeloos achtergelaten door den hoogen vloed, een paar dagen geleden! En zachtjes biggelen er druppels af en vallen op den grond. — tiek — tiek — tiek — àl maar door! Wát een heerlijk geluid is dat! Dat is de Lente, de lente, die komt. Het is net het begin van de Morgenstimmung uit de Peer Gynt-Suite, al die fijne, teere klanken. Nu begrijp ik incens, hoe blij de menschen daar in het Noorden moeten zijn, als de zon weer komt en het ijs gaat smelten. Tiek—tiek—tiek! Van hier tot in het Noorden! De Lente komt! ☼ Ik steek een nieuw pijpje op, het smaakt me nog beter dan anders! Aandachtig luister ik naar de fijne klokjes. De Natuur heeft nog meelij met zonninnende luiards, zooals ik. Die arme krekkel van La Fontaine — ik zie de mieren er nog altijd op aan, dat

zij haar geen eten gaven in den winter. Eh bien! dansez maintenant! Wat zal men in den zomer beter doen dan liggen droomen in het gras en vroolijk zijn en dansen en het werk overlaten aan hen, die den zomer niet begrijpen! Hu, ik ben koud geworden. 't Wordt tijd, dat ik eens afdaal en wat beweging neem. Gelukkig, ik sta weer heelhuids op den beganen grond. Nu den terugweg weer opzoeken. Hé, ik ben aan den verkeerden kant van den riethoop. Wat is dat? Voor mij zie ik sporen, vastgevroren in den harden grond. Van den riethoop naar het water gaan ze. Daar is een spoor terug. Nog een — en nog een! Wat een typische prent... nog nooit zoo gezien. Een kleine hond is het niet. Een groote rat soms? Maar dan moet het een kolossaal heerschap geweest zijn — een, om den Rattenvanger van Hameln de stuipen te laten krijgen. Neen, dat kan toch niet. Die vreemde afdruksels tusschen de teenen! Zou het... een otter zijn? Een otter? Een van de laatste der mohicanen? Maar er zijn hier geen otters meer, hebben de rietsnijders mij herhaaldelijk verzekerd. Zoo goed als ik kan, teeken ik de sporen in mijn zakboekje. Jammer, dat ik geen tijd meer heb om eens een onderzoek in te stellen, maar het wordt al donker, ik moet naar huis. Hu, wat heb ik het koud. Maar als het een otter is.....

..... Geruischloos sloop de kano langs de rietranden. Zorgvuldig zorgden wij ervoor binnen de donkere schaduwstrook te blijven. Zoo zacht mogelijk bewogen onze pagaaien, we voeren langzaam om elke overbodige kabbeling te vermijden. Zoo nu en dan merkten we, dat we dieren verrasten — een zenuwachtig, gehaast kraken in het riet — en we voeren weer verder door den schemer. We spraken geen woord. Wel rookten we nog, maar straks zou ook dat verboden zijn. Maar nu we nog op weg waren naar ons jachtgebied, namen we het nog zoo nauw niet. Toch lag op den bodem van de boot vlak bij onze hand een geladen geweer klaar — een klein windbuksje, dat niet knalt als het schot afgaat. Je kon nooit weten wat je tegenkwam op zoo'n maannacht.....

Rob had me voorgeslagen om samen te gaan kampeeren, zonder nog iemand anders mee te nemen. En ik had graag toegeslagen, lichtelijk vereerd met zijn verzoek. Een vreemde kerel, die Rob. In het dagelijksche leven muntte hij absoluut niet uit en leefde vrij eenzelve. Maar zoodra hij „de steenen huizen voorbij was,” werd hij een ander mensch. Het was of hij meer recht op liep, zijn stem klonk krachtiger — hij zong soms. En het vreemde was, dat hij op kampeertochten de geboren leider was, aan wien ieder zich instinctief onderwierp. De rietlanden kende hij als weinigen. Van ieder geluid in het moeras wist hij de beteekenis. Zijn richtingszin bracht ons dikwijls in verbazing: zonder kompas ging hij regelrecht op zijn doel af, terwijl wij het spoor absoluut bijster waren. Alleen zou ik niet graag dezen tocht in het donker gemaakt hebben, maar nu voelde ik me absoluut vertrouwd. Toch wel een waagstuk anders, onze eerste strooptocht bij nacht. Als ze ons snapt..... Maar we moesten vleesch hebben en.... avontuur!..... Op een zandbank lieten we ons vastloopen en stapten uit — dat wil zeggen in het water. Zorgvuldig rolden wij de rietmat uit, die we overdag moeizaam aan elkaar geknutseld hadden.

Gelukkig, het ding sloot nog precies in de haken, die wij in den buitenwand van onze boot geslagen hadden. Een mooie ruime Canadeesche kano was het, die we „voor de mop” al gecamoufleerd hadden. De rietsnijders snaptten nooit hoe we in zoo'n ding durfden gaan varen. „Je kan net zoo goed dadelijk in je doodkist gaan varen, dan ben je veel gauwer thuis dan in zoo'n verzuip-hout”, had er gister nog een met onverholten minachting voor „die gekke stadslui” gezegd. Maar het „verzuiphout” lag veel vaster op het water dan men vermoeden zou, met wat voorzichtigheid konden twee bevaren menschen er zich makkelijk in bewegen en voor ons doel was hij uitstekend geschikt. Natuurlijk moet je kunnen zwemmen als een visch voor je in een kano gaat zitten, anders is het werkelijk een vrij secure wijze voor zelfmoord. „Nou, mannetje, nu moesten we het maar eens wagen, vindt je niet?” vroeg Rob, toen onze ark, voorzien van zijn opstaande rietschutting lag te dobberen. Het was precies een rieteilandje zoo, van de boot zelf was

niets meer te zien; als we tegen een rietkant aanlagen, moesten we onzichtbaar zijn. Met heimelijke „lol” keken wij elkaar aan, staken onze pijpen met een weemoedig, doch resoluut gebaar in den zak en klonnen over het achterstevan aan boord. Ik duwde af.... het eigenlijke avontuur was begonnen. Er kon nog maar een van ons pagaaien, de voorste had geen ruimte meer door de rietmat, die aan weerszijden opstond. Maar Rob moest aan de boeg door zijn uitgesneden kijkgat gluren om met de verlangde roertouwen te kunnen sturen, want ik kon van mijn zitplaats af achterin niet vooruit zien — ook alweer door de mat. Het kwam absoluut aan op onze samenwerking, het elkaar begrijpen door een enkel woord — of zonder woord. Maar het ging. Regelmatig teekende mijn pagaai flauwe halvemaantjes in het water. Daar trok Rob aan het roer en siste heel even tusschen zijn tanden. Langzaam! We voeren zooveel mogelijk in den schaduw van den rietzoom, vlak langs den kant. Om de bocht van het breede „gat” lag ons eigenlijk jachtterrein. Zooals we van te voren afgesproken hadden haalde ik mijn pagaai binnen en werkte nu met mijn handen als waterschep. We kropen den

Foto C. Steenbergh.

HET RAADHUIS TE WERNIGERODE (HARZ).

hoek om, decimeter na decimeter. Daar lag het veld van onze toekomstige heldendaden voor ons. Even lagen we stil. Niets levends vertoonde zich op het door de maan verlichte watervlak. Maar we hadden uitgespeurd — „uitgefiegd” zeiden wij — dat hier 's nachts vrij geregeld eenden kwamen. Voor alle zekerheid pagaaide ik met mijn handen verder — wilde eenden zijn zoo schuw, het minste geluid zou ons kunnen verraden. Eindelijk waren wij bij de afgesproken plek, een ondiepte, die in den schaduw lag van een wilgeboom aan den waterkant. Als ik zeg ondiepte, bedoel ik dat in verband met den diepgang van onze kano, die nog in 15 c.M. water varen kon. We lagen dus nu bijna op het droge. Met onze handen probeerden we de boot zoover mogelijk op den modder te duwen, dan lag zij vaster. We namen onze geweren, laadden ze, staken de andere patronen in den zak en gingen op onzen buik liggen, ieder aan een eind van de boot.

(Wordt vervolgd).

K. D. BOSCH.